

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1994/14

Karar Sayısı:1994/33

Karar Günü:21.3.1994

R.G. Tarih-Sayı:R.G.'de yayımlanmamıştır. (Red)

İPTAL İSTEMİNDE BULUNANLAR : 1) Sırrı Sakık Muş Milletvekili Vekilleri Av. Hasip Kaplan Av. Feridun Yazar Av. Yusuf Alataş Av. M. Nuri Özmen

2) Zübeyir Aydar Siirt Milletvekili

Naif Güneş Siirt "

Remzi Kartal Van "

Ali Yiğit Mardin "

Selim Sadak Şırnak "

Mahmut Kılınç Adıyaman "

Sedat Yurtdaş Diyarbakır "

İPTAL İSTEMİNİN KONUSU : Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkında, Anayasa ve Adalet Komisyonlarından kurulu Karma Komisyonca hazırlanan raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2.3.1994 günlü 78 inci birleşiminde aynen kabul edilmesine ilişkin 291 sayılı kararın, Anayasa'ya ve İçtüzük hükümlerine aykırılığı savıyla, Anayasa'nın 85. ve 2949 sayılı Yasa'nın 34. maddeleri uyarınca iptali istemidir.

I- OLAY

Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın milletvekili seçilmeden önce ve seçildikten sonraki eylemleri, Türk Ceza Yasası'nın 125. maddesinde öngörülen devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya Devletin istiklâlini tenkise veya birliğini bozmaya veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet idaresinden ayırmaya yönelik harekette bulunma suçu niteliğinde görülerek, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı'nca düzenlenen 1991/5 esas sayılı fezleke ile dava açılması için, adı geçen milletvekilinin yasama dokunulmazlığının kaldırılması istenmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa ve Adalet Komisyonlarından kurulu Karma Komisyon, 13.1.1994 günü Muş Milletvekili Sırrı Sakık hakkındaki I. Hazırlık Komisyonu raporu incelendikten ve adı geçenin savunmasını dinledikten sonra, 20.1.1994 tarihinde yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir. TBMM Genel Kurulunda aynen benimsenen bu karar üzerine, Sırrı Sakık ve Diğer Milletvekilleri Sırrı Sakık'ın dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin TBMM kararının iptalini istemişlerdir.

II. İPTALİ İSTENİLEN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ KARARI

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nun 2.3.1994 günlü, 291 sayılı ve aynı gün 21865 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan kararı aynen şöyledir:

"Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına dair Anayasa ve Adalet Komisyonlarından kurulu Karma Komisyonca hazırlanan ilişikteki rapor, Genel Kurulun 2.3.1994 tarihli 78 inci Birleşiminde kabul edilmiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 21.5.1992 tarihinde Komisyonumuza gönderilen, Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar, Siirt Milletvekili Zübeyir Aydar, Batman Milletvekili Adnan Ekmen, Muş Milletvekili Mehmet Emin Sever, Mardin Milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Sedat Yurtdaş, Batman Milletvekili Nizamettin Toğuş, Diyarbakır Milletvekili Leyla Zana, Batman Milletvekili Abdülkerim Zilan, Şırnak Milletvekili Mahmut Alınak, Van Milletvekili Remzi Kartal, Muş Milletvekili Sırrı Sakık, Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Diyarbakır Milletvekili Salih Sümer, Diyarbakır Milletvekili Hatip Dicle, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar, Mardin Milletvekili Ali Yiğit, Şırnak Milletvekili Selim Sadak, Muş Milletvekili Muzaffer Demir, Şırnak Milletvekili Orhan Doğan, Adıyaman Milletvekili Mahmut Kılınç ve Siirt Milletvekili Naif Güneş'in yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık Tezkeresi, Komisyonumuzun 11.11.1993 tarihli toplantı gündemine alınmış ve İçtüzüğü'nün 109 uncu maddesine göre kurulan Hazırlık Komisyonuna incelenmek üzere verilmiştir.

Komisyonumuzun 20.1.1994 tarihli toplantısında, Başbakanlık Tezkeresi ekinde sunulan dosya ile Hazırlık Komisyonunun Raporu incelenmiştir. Bu toplantıda Muş Milletvekili Sırrı Sakık Komisyonumuzca dinlenmiştir.

Hazırlık Komisyonu Raporunda da belirtildiği gibi, Başbakanlık Tezkeresinde adı geçen Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği sıfatının, Anayasa Mahkemesinin 14.7.1993 tarihli ve Esas: 1992/1; Karar: 1993/1 sayılı kararı ile sona erdiğini, Mardin Milletvekili Mehmet Sincar'ın da 4.9.1993 tarihinde vefat ettiğini gözönüne alan Komisyonumuz; adı geçen milletvekilleri hakkında karar verilmesine gerek olmadığından, incelemelerini diğer milletvekilleri üzerinde yapmıştır.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 1991/5 sayı ile hazırlanan fezlekede; yukarıda isimleri sayılan milletvekillerinin 6.11.1991 ve daha önceki günlerden başlayarak, milletvekili seçilmeden evvel seçim toplantılarında gerçekleştirdikleri eylemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan yemin töreninde ve törenden sonra gerçekleştirdikleri eylemleri birlikte ele alınarak, anılan milletvekillerine, devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hâkimiyeti altına koymaya veya devletin istiklalini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet hâkimiyetinden ayırmaya yönelik harekette bulunmak suçu isnad edilmektedir.

Komisyonumuz, bu dosyayı, isnad edilen fiilin niteliğine göre ve içinde bulunduğumuz dünya ve yurt şartları ve en önemlisi de bölücülük hareketinin ulaştığı bugünkü durumu ve neticelerini gözönüne alarak değerlendirmiş, ancak, dosyada adı geçen milletvekillerinin durumlarını, konuşma ve eylemlerini dikkate alarak ayrı ayrı incelenmesini ve bu inceleme neticesinde de ayrı ayrı karara bağlanmasını kabul etmiştir.

Bilindiği gibi, Anayasanın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden, Genel Kurul tarafından ayrıca bir karar alınmadıkça bunları meclis dışında tekrarlamaktan ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları esastır.

Karma Komisyon, incelemelerinde; Anayasanın 83 üncü maddesinde ifade edilen "dokunulmazlık ilkesinin" milletvekillerinin yasama görevlerini gereği gibi yerine

getirebilmelerini sağlamak amacıyla düzenlendiğini, bu şekilde farklı bir statüye tabi tutmanın amacının onları imtiyazlı ve hukukun üstünde bir grup haline getirmek olmadığını, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağını, ayrıca, Anayasanın 14 üncü maddesinde ifade edildiği gibi, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla kullanılamayacağını, bu yasaklara aykırı hareket edenler hakkında uygulanacak müeyyidelerin kanunla düzenleneceğini göz önüne almıştır.

Karma Komisyon, Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın Gündemde bulunan aynı suç isnadları ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirdiğinde yaptığı her konuşma ve çalışmalarında Türkiye Cumhuriyetinin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın içerisinde bulunduğunu tespit etmiştir.

Bu nedenlerle, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyetinin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşünde birleşen Karma Komisyon; Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın, hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca 27.11.1991 gün ve 1993/5 sayı ile açılan soruşturmanın bitirilebilmesi için yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur."

III- BİRLEŞTİRME

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 2.3.1994 günlü, 291 sayılı kararının iptali istemi ile Milletvekilleri Zübeyir Aydar, Naif Güneş, Remzi Kartal, Ali Yiğit, Selim Sadak, Mahmut Kılınc ve Sedat Yurtdaş tarafından Anayasa'nın 85. ve 2949 sayılı Yasa'nın 32. ve 34. maddeleri uyarınca yapılan başvuruya ilişkin 1994/38 Esas sayılı dosya ile TBMM'nin aynı gün ve sayılı kararının iptali istemi ile Sırrı Sakık vekilleri tarafından yapılan iptal başvurusuna ilişkin 1994/14 Esas sayılı dosyalardaki başvuruların Millet Meclisi Genel Kurulu'nun 2.3.1994 günlü, 291 sayılı kararına yönelmiş olması, başvuruların 7.3.1994 gününde yapılmış bulunması, dosyaların her ikisinin de Milletvekili Sırrı Sakık'a ilişkin olması, getirilen belge ve bilgilerin her iki dosya için de ortak bulunması nedeniyle, incelemeyi de kolaylaştıracağı gözönünde tutularak dosyaların birleştirilmesine karar verilmiştir.

V- İNCELEME

İptal istemini kapsayan dilekçeler, hazırlanan rapor, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'ndan ve Adalet Bakanlığı'ndan getirilen belge ve bilgiler, konu ile ilgili Millet Meclisi Tutanak Dergileri, siyasî partilerin grup toplantı tutanakları, iptal istemine ilişkin Anayasa ve İçtüzük hükümleri ve öteki metinler okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Biçim Yönünden Aykırılık Savlarının İncelenmesi

1- Dokunulmazlıkların Kaldırılması Sürecinde Anayasanın 83. Maddesine Aykırı Davranıldığı Savı

İptal istemine ilişkin dilekçelerde, Anayasa'nın 83. maddesinin beşinci fıkrasına aykırı davranılarak siyasî parti gruplarında görüşme yapıldığı, açık ya da gizli kararlar alındığı, dokunulmazlığın kaldırılması sürecinin "siyasî amaçlarla" hızlandırıldığı ileri sürülmektedir.

Dokunulmazlığın kaldırılmasının siyasî parti gruplarında görüşülmesi ve karar alınması savı, biçimden çok özü ilgilendiren bir konudur. Bu nedenle bu sorunun esasa ilişkin incelemede tartışılması yerinde olacaktır.

2- Karma Komisyon Raporunun Genel Kurulda Öncelikle Görüşülmesi Savı

Sırrı Sakık'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin rapor, hükümetin istemi üzerine, TBMM Genel Kurulu'nun 2.3.1994 günlü 78. Birleşiminde öncelikle görüşülmüştür.

İstemde bulunanlar tarafından, dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin görüşmede öncelik nedeninin olmadığı, Doğru Yol Partisi Grubunca bu konunun Meclis Genel Kurulu'nda öncelikle görüşülmesini sağlamak amacıyla Danışma Kurulu'nun toplantıya çağırılması ve karar alınmasının Anayasa ve İçtüzük hükümlerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

TBMM Genel Kurulu'nun konu ile ilgili görüşme tutanakları incelendiğinde, Anavatan Partisi ve Doğru Yol Partisi Gruplarınca, Danışma Kurulu'nun 28.2.1994 günlü toplantısında görüş birliği sağlanamadığı belirtilerek iki ayrı önerge ile verilen öncelikli görüşme teklifinin Genel Kurulun onayına sunulduğu anlaşılmaktadır.

TBMM İçtüzüğü'nün 50. maddesinin beşinci fıkrasında; Başkanlıkça gerek görülen hallerde Yedinci Bentteki işlerin (bunlar arasında komisyonlardan gelen diğer işler de bulunmaktadır) Görüşmeler sırasının Danışma Kurulu'nca Genel Kurula teklif olunabileceği, Hükümet, esas komisyonlar ve kanun teklifi sahiplerinin bu konu ile ilgili istemlerinin de Danışma Kurulu'nda görüşüleceği açıklanmıştır. 19. maddenin son fıkrasında ise, Danışma Kurulu'nun tespitine, teklifine veya görüş bildirmesine bağlanmış olan bütün hallerde, Danışma Kurulu, yapılan ilk çağrıda toplanamaz, oy birliğiyle tespit, teklif yapamaz veya görüş bildiremezse, Meclis Başkanı veya siyasî parti gruplarının ayrı ayrı, istemlerini doğrudan Genel Kurul'a sunabilecekleri öngörülmüştür.

Görülüyor ki, yasa tasarı ve tekliflerinin yanısıra, komisyonlardan gelen diğer işlerin, Danışma Kurulunda görüşülerek Genel Kuruldaki gündem sırasının değiştirilmesine ilişkin istemler, Başkanlık, Hükümet, esas komisyonlar ya da yasa teklifi sahiplerince yapılabilmektedir.

Konunun TBMM Genel Kurulunda öncelikle görüşülmesi, Karma Komisyondan gelen işlerin, kırksekiz saat geçmeden gündemin 24. sırasına alınması, Genel Kurulun bu konuları sonuçlandırmak için 2 Mart 1994 günü toplanması, görüşmelerin tamamlanamaması halinde ise, 3 Mart 1994 günü çalışmalara devam edilmesini isteyen Başbakanlığın; 28.2.1994 günlü tezkeresi üzerine olmuştur. İçtüzüğün 53. maddesinde Genel Kurula sevk edilen bir komisyon raporu veya herhangi bir metnin, aksine karar alınmadıkça dağıtım tarihinden itibaren kırksekiz saat geçmeden görüşülemeyeceği ve bu süre geçmeden gündeme alınması, gündemdeki kanun tasarı ve teklifleri ile komisyonlardan gelen diğer işlerden birine öncelik verilerek bu kısmın ilk sırasına geçirilmesinin ise, Hükümet veya esas komisyon tarafından istenebileceği öngörülmüştür.

Yukarda açıklanan nedenlerle konunun TBMM Genel Kurulunda öncelikle görüşülmesinde İçtüzük hükümlerine aykırı bir durum bulunmamaktadır.

3- Komisyonlarda ve Genel Kuruldaki İnceleme ve Görüşme Yöntemlerine Uyulmadığı Savı

İptal istemine ilişkin dilekçelerde Sırrı Sakık'ın dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaların Komisyonların incelemesine elverişli gerekçe ve kanıtları içerip içermediğinin belli olmadığı; İçtüzüğün 109. maddesinin "bütün kağıtların incelenmesini" özellikle vurgulamış olmasının, alt komisyon incelemesinin son derece dikkatli ve ayrıntılı olması gereğini gösterdiği, ancak konunun ele alınış ve Meclis'e götürülüşündeki yaklaşımlar gözönüne alındığında İçtüzük gereğinin yerine getirildiği konusunda kuşku duyulduğu, aynı durumun Meclis görüşmelerinde de söz konusu olduğu ileri sürülmektedir.

TBMM'nin çalışmalarında ve kararlarında esas olan, konunun bütün yönleriyle ele alınabilmesi, milletvekillerinin görüşlerinin eksiksiz ortaya konulabilmesi ve kararların Meclis iradesini tartışmasız bir biçimde belirtici nitelikte olmasıdır.

Anayasa'da ve TBMM İçtüzüğü'nde, dokunulmazlığın kaldırılmasına özel bir önem verilmiştir. Anayasa'nın 85. maddesinde yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin kararın Anayasa ve İçtüzük hükümlerine aykırılığı nedeniyle iptal isteminde bulunulabileceği öngörülmüş; TBMM İçtüzüğünde ise dokunulmazlığın kaldırılması isteminin önce komisyonlarda karara bağlanması zorunluluğu getirilmiştir.

İçtüzüğün 109. maddesinde; Hazırlık Komisyonu'nun bütün kağıtları inceleyip gerekirse o milletvekilini dinleyeceği, fakat tanık dinleyemeyeceği, raporunu göreve başlamasından itibaren en geç bir ayda vereceği, bu raporun Karma Komisyon'da da bir ayda incelenerek sonuçlandırılacağı belirtilmiştir.

Maddedeki "Bütün kağıtlar" ifadesi ile havale edilen belgelerin tümünün amaçlandığı, komisyonun elindeki belgeler bir kaniya varılmasına yeterli değilse, eksik bulunduğu ve gerekli gördüğü belgeleri getirebileceği ortadadır. Komisyonun yapacağı, delilleri takdir etmek ve suçun gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırmak değil, suçlamanın ciddî bir nitelik taşıyıp taşımadığı yolunda bir sonuca varmaktır.

Hazırlık Komisyonu ve Karma Komisyon, çalışmalarında Anayasa ve İçtüzük hükümlerine uygun olarak raporlarını içtüzükte öngörülen bir aylık sürede tamamlamıştır.

Konunun Komisyonlarda ve Meclis Genel Kurulu'nda görüşülüp karara bağlanmasında Anayasa ve İçtüzük kurallarına aykırı bir yön bulunmamaktadır.

4- Komisyonlarda ve Genel Kurul'da Savunma Hakkının Gözardı Edildiği ve Kısıtlandığı Savı

İptal isteminde bulunanlar, komisyonlarda dokunulmazlıklarının kaldırılması istenen milletvekillerinin haklarındaki tüm dosyalar için savunmalarının alınmadığı, Meclis'teki görüşmelerde de savunma haklarını kullanmalarına tahammül gösterilmeyerek bu hakkın tam olarak kullanıldığı konusunda kuşkular yaratıldığı, görüşmeler devam ederken iki milletvekilinin gözaltına alınmış olmalarının da savunma hakkının kullanılmasını olumsuz yönde etkilediğini ileri sürmektedir.

Savunma hakkı, kişilerin temel haklarından biridir. Bu hakkın anlamını ve özünü yok edecek bir sınırlandırılmanın kişinin savunma hakkından yoksun bırakılması sonucunu doğuracağı kuşkusuzdur. Bu nedendir ki Anayasa'nın 101. maddesinde; "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir." denilmiştir.

TBMM İÇTÜZÜĞÜ'nün yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve milletvekilliğinin düşmesi konusunu düzenleyen Yedinci Kısmında yer alan 111. maddesinde ise; "Dokunulmazlığının kaldırılması istenen milletvekili, isterse hazırlık komisyonunda, karma komisyonda ve Genel Kurul'da kendini savunur veya bir üyeye savundurur. Savunma için çağrıda bulunulan milletvekili davete uymazsa evrak üzerinde karar verilir. Son söz herhalde savunmanındır." denilerek, milletvekiline dokunulmazlığının kaldırılması sürecinin her evresinde parlamentoda kendini savunma hakkının tanındığı görülmektedir.

Anayasa'nın ve TBMM İÇTÜZÜĞÜ'nün savunma hakkı ile ilgili yukarıda belirtilen hükümleri, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile koşutluk göstermekte, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasında, suçlanan milletvekiline İÇTÜZÜK hükümleri ile parlamentoda da savunma hakkı tanınması ve bunun uygulanması 1961 Anayasası döneminden beri süregelen bir durumdur. Nitekim bu konu, 1961 Anayasası döneminde Cumhuriyet Senatosu İÇTÜZÜĞÜ'nün 142., bugün uygulanmakta olan 5.3.1973 günlü Millet Meclisi İÇTÜZÜĞÜ'nün de 111. maddelerinde düzenlenmiştir.

Olayda, Sırrı Sakık'a TBMM Komisyonlarında ve Genel Kurulu'nda dokunulmazlığın kaldırılması istemine neden olan eylemlere karşı savunma hakkını kullanabilmesi için gerekli hukuksal olanağın sağlandığı görülmüştür. Şırnak milletvekili Sırrı Sakık I. Hazırlık Komisyonu tarafından İÇTÜZÜĞÜ'nün 109. maddesi uyarınca 13.12.1993 günü dinlenilmek üzere davet edilmiş ve aynı gün ilgili savunmasını yapmıştır. Komisyon savunmadan sonra dosya üzerindeki incelemesini İÇTÜZÜK'te belirtilen bir aylık sürenin dolduğu 16.12.1993'de bitirmiştir. İlgili hakkındaki Hazırlık Komisyonu raporu ve eklerinin Karma Komisyona gelmesi üzerine, Karma Komisyon Başkanı Komisyon üyelerine Hazırlık Komisyonu raporlarını 23.12.1993'de gündeme aldığını bildirmiştir. 13.1.1994 gününde Sırrı Sakık'ın savunması dinlenmiş, 16.1.1994 tarihinde de dokunulmazlığının kaldırılması yolundaki Rapor oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Sırrı Sakık, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Karma Komisyon Raporunun Meclis Genel Kurulu'nda 2.3.1994 günlü 78. Birleşimde görüşülmesi sırasında da savunmasını yapmıştır. Görüşmeler sonucunda 291 sayılı kararla yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına, İÇTÜZÜĞÜ'nün 53. maddesine uygun olarak işaret oyuyla karar verilmiştir.

Hazırlık Komisyonu, Karma Komisyon ile TBMM Genel Kurulu'nun 78. birleşimine ilişkin görüşme tutanaklarından açıkça anlaşılacağı gibi, Sırrı Sakık gerek komisyonlarda gerekse Genel Kurul'da savunmasını yapmış olup, bu yönden Anayasa ve İÇTÜZÜK kurallarına aykırılık savları yerinde görülmemiştir.

B- Esas Yönünden Aykırılık Savlarının İncelenmesi

a- Yasama Dokunulmazlığı ve Sorumsuzluğunun Anlamı

Bütün demokratik ülkelerde, Yasama Meclisleri üyelerine, yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı bağımsızlıklar ve dokunulmazlıklar tanınmıştır. Yasama Meclisi üyelerini bu biçimde diğer vatandaşlardan farklı bir statüye bağlı tutmanın amacı, kuşkusuz onları ayrıcalıklı ve hukukun üstünde bir grup durumuna getirmek olarak anlaşılabilir.

Yasama dokunulmazlığı, bir amaç olmayıp milletvekillerinin halkın iradesini meclise tam olarak yansıtarak millî iradenin eksiksiz gerçekleşmesini sağlamalarının aracıdır.

Anayasa'nın 83. maddesi "Yasama dokunulmazlığı" başlığını taşımakta ise de içeriğinde yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığı olmak üzere farklı iki kurum

Esas Sayısı:1994/14
Karar Sayısı:1994/33

düzenlenmektedir. Maddenin birinci fıkrasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamayacakları belirtilmektedir.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin, Meclisin kararı olmadıkça tutulamayacağı, sorguya çekilemeyeceği, tutuklanamayacağı ve yargılanamayacağı kuralı konulmuş, yalnızca ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ile seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak koşuluyla Anayasa'nın 14. maddesindeki durumlar bu hükmün dışında bırakılmıştır.

Anayasa'nın 83. maddesinde; yasama dokunulmazlığının hangi durumlarda kaldırılabilirliği belirtilmediği gibi Meclis İçtüzüğünde de bunun koşullarına ilişkin herhangi bir hükme yer verilmediği görülmektedir. Ancak, bu durum yasama organının dokunulmazlığı kaldırma konusunda mutlak bir takdir yetkisine sahip bulunduğu anlamına gelmemektedir. "Dokunulmazlık" kurumunun, kabul ediliş nedeni ile tarihsel gelişimi yasama organının dokunulmazlığın kaldırılması konusunda mutlak değil sınırlı bir yetkiye sahip olduğunu göstermektedir. Dokunulmazlık kurumuna Anayasa'da yer verilmesi, bu kurumun temelini oluşturan kuralların ve amaçların da Anayasal kural ve amaçlar yönünde biçimlenmesini gerektirir. Kuşkusuz anayasakoyucunun yasama dokunulmazlığına 83. maddede yer vermekle güttüğü erek, yasama görevini yürütenlerin bu görevi her türlü kaygı ve baskıdan uzak olarak güvenceli bir biçimde ve gereği gibi yapmalarını sağlamaktır. Diğer bir deyişle, yasama dokunulmazlığının amacı, milletvekillerinin, keyfi bir ceza kovuşturmasıyla, geçici bir süre için de olsa, görevlerini yapmaktan alıkonulmalarını önlemektir. Böyle olunca, yasama organının bu konudaki takdiri, kurumun Anayasa'ya getiriliş amacıyla sınırlıdır.

Anayasa'nın 85. maddesinde "Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düşüşüne Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri, bu kararın, Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içinde karara bağlar." denilmektedir. Buna göre TBMM'nin dokunulmazlığın kaldırılması yolunda aldığı kararların, Anayasa Mahkemesi'nce yalnız Anayasa'ya uygunluk yönünden değil aynı zamanda İçtüzük kurallarına uygunluk yönünden de denetime bağlı tutulması öngörülmüştür.

TBMM'nin bu konuda aldığı kararların denetiminde isnadın ciddiyeti ve siyasal maksatlara dayanıp dayanmadığı üzerinde durulmalıdır. Ayrıca bu kararlar dokunulmazlığın bir anayasal kurum olarak kuruluş amacına da uygun olmalıdır.

Yasama dokunulmazlığının kaldırılması, ceza kovuşturmasının açılması ya da ceza verilmesi niteliğinde olmayan, yalnızca yasama meclisleri üyelerini kimi ayırık durumlarda üyelik teminatından sıyrarak adalet karşısında öteki yurttaşlarla bir düzeye getirmekten ibaret bir işlemdir. Yasama dokunulmazlığı kaldırılan milletvekili ceza yargılamasında herhangi bir yurttaş gibidir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve yasalarının tanıdığı bütün güvencelerden yararlanabilir. Tüm vatandaşlara uygulanan hükümler ona da aynen uygulanır. Bu bağlamda gözlem altına alınabilir, sorguya çekilebilir, tutuklanabilir ve sonuç olarak herhangi bir yurttaş gibi yargılamanın bütün kurallarına bağlı olur.

b- Olayın İncelenmesi

1- Dokunulmazlığın Kaldırılmasına Neden Olan Eylemlerin Sorumsuzluk Kapsamında Olup Olmadığı Sorunu:

Esas Sayısı:1994/14
Karar Sayısı:1994/33

Anayasa'nın 83. maddesinin birinci fıkrasında yer alan yasama sorumsuzluğunun amacı, TBMM üyelerinin Meclis çalışmalarında görevlerini yaparken söyleyecekleri söz ve düşüncelerinden ve belirtecekleri oylarından dolayı herhangi bir soruşturmaya uğramalarını önlemektir.

İptal istemlerinde, dokunulmazlığın kaldırılmasına konu olan eylemlerin, parti programı doğrultusunda düşünce açıklamaları olduğu ve daha önce de Meclis kürsüsünde söylendiği ileri sürülmektedir.

Yasama dokunulmazlığı kaldırılan Sırrı Sakık'ın, milletvekili sıfatını kazandığı 6.11.1991 gününden dokunulmazlığının kaldırıldığı 2.3.1994 gününe kadar yayımlanmış bulunan Meclis tutanaklarının incelenmesinden, Meclis Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmaların üzerine atılı suç oluştuğu ileri sürülen söz veya eylemlerden, değişik ve ilgisiz olduğu görülmektedir.

Bu nedenle, adı geçenin 83. maddeye ilişkin Anayasa'ya aykırılık savı yerinde görülmemiştir.

2- Suçlamanın, dokunulmazlığın kaldırılmasını gerektirecek ciddilikte olup olmadığı sorunu :

Sırrı Sakık'a yüklenen, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına yol açan suçlamanın dokunulmazlığın kaldırılmasını gerektiren ciddilikte olup olmadığı konusunda bir sonuca varmak için, suçlamanın dayanaklarına inilmesi zorunludur.

Bu konuda yapılacak inceleme delillerin takdiri niteliğinde değildir. Delillerin takdiri, hükme yönelik bir değerlendirme ve ölçme olup, suçun işlenip işlenmediğini araştıran ve ceza yargılaması yapan yargı yerlerine özgü bir yetkidir. Burada yapılacak inceleme ise, yüklenen suçun işlenip işlenmediği yönünden değil, yalnızca suçlamanın ciddi olup olmadığı yönündendir.

Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının 1991/5 sayılı fezlekesine göre; Sırrı Sakık'a yüklenen suç Türk Ceza Yasası'nın 125. maddesi kapsamındadır Bu maddede; Devlet topraklarının tamamını veya bir kısmını yabancı bir devletin hakimiyeti altına koymak veya Devletin istiklâlini tenkise veya Devletin hâkimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmaya yönelik eylemde bulunmak suç sayılmakta ve faili için uygulanacak ceza belirlenmektedir.

Fezlekedeki; Sırrı Sakık'ın açıkça Türkiye Cumhuriyeti topraklarını bölüp parçalamak amacı ile hareket ettiği ve bu kasıt altında PKK terör örgütü mensuplarına mesaj vererek "Biz de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bağımsız bir Kürt devleti kurulması çabası içindeyiz" demek istediği, eylemleri ile PKK'nın faaliyetleri arasında ilişki kurularak, PKK'nın vatani bölüp parçalamak konusundaki hareketlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında da sürdürmek istediği; adı geçenin eylemlerini milletvekili seçilmeden önce seçim konuşmalarında, öteki HEP kökenli milletvekilleri ile birlikte yemin töreninden önce yaptıkları basın toplantısında yayımladıkları bildiriyle devam ettiği, sürüp giden bu eylemlerden her birinin bir zincirin halkaları olup birbirinden ayrılmasına olanak bulunmadığı, devletin varlığına yönelik bir tehlike suçu olan Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesindeki fiilin oluşması için neticenin meydana gelmesi gerekli olmayıp bu suçta hazırlık hareketlerinin de suçun oluşması için yeterli olduğu, sanığın tüm eylemleri birlikte ele alındığında üzerine atılı suçun oluştuğu ileri sürülmektedir.

Karma Komisyon, Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın gündemde bulunan ve aynı suçlamalarla ile hazırlanan diğer dosyalarını da bu dosya ile birlikte değerlendirerek, adı geçenin yaptığı her konuşma ve çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin birliğini bozmaya yönelik bir ısrarın

içerisinde bulunduğunu; devletin ve cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeye yönelik bu isnad karşısında, demokrasinin devleti yıkmak, ülkeyi bölmek için bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesinden hareketle Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyetinin korunması, kamu düzeni ve kamu yararı açısından gecikilmeksizin kararı yargı organlarının vermesinin doğru olacağı görüşü ile dokunulmazlığının kaldırılması yönünde karar vermiş, bu karar TBMM Genel Kurulu'nca da aynen benimsenmiştir.

Bu aşamada üzerinde durulması gereken konu, suçlamanın ciddî olup olmadığıdır. Suçlamanın ciddiliğine ilişkin kanıtlar incelenirken Sırrı Sakık'a yüklenen suça ilişkin ve TBMM komisyonları ve Genel Kurulunda ele alınan dosyalar birlikte değerlendirilmiştir.

Muş milletvekili Sırrı Sakık hakkında Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı'nca hazırlanan 1991/5 fezleke sayılı dosya da;

- Sırrı Sakık'ın da içinde bulunduğu HEP kökenli milletvekillerinin 5.11.1991 günü basına yaptıkları açıklamada Anayasa'nın 81. maddesindeki yemin metninin ırkçı, şöven düşüncelerle hazırlandığı, bu metinde Kürt Halkının inkarı bulunduğu, bunu Anayasal zorunluluktan dolayı TBMM'de okumak zorunda olduklarını belirttikleri,

- TBMM'deki yemin töreninde Sırrı Sakık ve arkadaşlarının Kürt halkı olarak tanımlanan bir topluluğun bayrağı olarak simgelenen "sarı, kırmızı, yeşil" renklerden yapılmış mendillerle Meclise geldikleri,

- Dosyada örneği yer alan 7.11.1991 günlü Güneş Gazetesinde "Kardeşim Kürt Generali" başlıklı haberde, "Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın kardeşinin, PKK'nın Türkiye'deki eylemlerini yönettiği belirlendi. PKK'nın Emec Eyalet sekreteri olduğu bildirilen "General Zeki'nin, Bingöl, Muş ve Diyarbakır'daki olayların planlayıcısı olduğu ifade ediliyor. Emniyet yetkilisi Sakık'ın bölgeye gelmesiyle terör olaylarının arttığı" belirtilerek, adı geçen yukarıdaki iddiada ileri sürülen sözlerinin yer aldığı (DD. 1/46), bu yazının muhabiri Cem Sayoğlu'nun bu habere ilişkin Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Savcısına tanık olarak verdiği ifadede, yazılanların doğru olduğu, sanığın PKK'yı "Kürt halkının muhafızı"dır diye müdafaa ettiği (DD. 1/104),

- Dosyada yer alan ve PKK'nın gövde gösterisine dönüştüğü görülen HEP'in 1. Olağanüstü Kongresine ilişkin gazete haberlerinden, HEP kongresinin onur konuğu ve divan başkanınca "anaların anası" olarak tanıtılan ve protokol sırasına oturtulan Esmâ Öcalan'a el öpme kuyruğuna giren milletvekillerinden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Bu durumda Sırrı Sakık'a yöneltilen suçlamanın, milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmasını gerektirecek ciddilikte olduğu sonucuna varılmıştır.

3- Dokunulmazlığın Kaldırılması Kararının Siyasal Amaçlarla Alınıp Alınmadığı Sorunu

Yasama dokunulmazlığı, yasama organı üyelerini siyasal iktidarlara karşı işlevleri yönünden korumak amacıyla tarihsel bir gelişmenin sonucunda oluşmuştur. Dokunulmazlığın temelde yasama organı üyesinin şahsında, yasama işlevini koruduğu bir gerçektir. Bu kurumun amacı parlamento üyelerine bir ayrıcalık sağlamak olmayıp, onları siyasal nedenlerle açılacak kavuşturmalara karşı korumaktır. Dokunulmazlığın, kızgınlıkla siyasal amaçla karşıtları sindirmek ya da kimi düşüncelerin parlamentodan dışlanmak için kaldırılmaması gerekir.

Dokunulmazlığın kaldırılması kararında siyasal amaçların etken olup olmadığının saptanması için, dokunulmazlığın kaldırılma isteminde karara kadar olan süreç içindeki işlemlerdeki davranışlar, dokunulmazlığın kaldırılmasına karar veren çoğunluğun tutumu,

Esas Sayısı:1994/14
Karar Sayısı:1994/33

komisyon ve genel kuruldaki konuşmalar, dokunulmazlığın kaldırılmasına yol açan suçun niteliği, ileri sürülen gerekçeler ve doğruluğu, ortaya konulan kanıtlar, kararın alındığı dönemin genel siyasal ortam içinde kararın alınmasında uygulanan yöntemler gibi hususlar, alınan kararın salt politik amaca yönelik olup olmadığını aydınlatacaktır.

Bu bağlamda, öncelikle üzerinde durulması gereken konu, dilekçede biçime ilişkin iptal nedenleri arasında ileri sürülen ancak, bu başlık altında incelenmesi uygun görülen, parti meclis gruplarında dokunulmazlık konusunun tartışıldığı, açık ya da gizli kararlar alındığı, bunun da amacın siyasî olduğunu gösterdiği yolundaki savlardır.

Anayasa'nın 83. maddesinin son fıkrasında, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz." kuralı konulmuştur. Maddedeki "görüşme yapılamaz" ve "karar alınamaz" sözcüklerinin anlamı üzerinde durulması gerekir. "Görüşme" bir konu üzerinde konuşmak ve tartışmaktır. "Karar alma" ise bir konuda sonuca varmaktır. Anayasakoyucunun 83. maddenin son fıkrasındaki bu sözcükleri hangi anlamda kullandığını saptayabilmek için, bu düzenlemenin amacı belirlenmektedir. Anayasa'da siyasal parti gruplarında dokunulmazlıkların kaldırılması konusunda, parti üyelerinin görüş ve düşüncelerinin tartışılarak ortaya konulmasını ve milletvekillerini bağlayıcı bir karar alınmasını önlemek amacıyla bu hüküm getirilmiştir. Çünkü, parlâmenter rejim, günümüzde siyasal partiler düzeni ile işlemekte, parlâmenterlerin bağlı buldukları partilerinin aldığı kimi grup kararlarına uymaları, bir zorunluluk sayılmaktadır. Parti disiplini gerçekleştirilemeyen partilerin ise, iktidar ya da muhalefet sorumluluğunda önemli güçlüklerle karşılaşabilecekleri kabul edilmektedir. Bu nedendir ki Anayasa'da, dokunulmazlığın kaldırılmasına ilişkin konularda, milletvekillerinin hiçbir biçimde bağlı buldukları partinin tutumundan etkilenmelerini istemediği ve parti disiplini olmadan kendi vicdanî sorumlulukları ile davranmaları belirlendiği için, hukuksal yönde bağlayıcı parti grup kararı alınmayacağı ve parti disiplininin bu konuda işletilemeyeceği kurala bağlanmıştır. Böylece Anayasa'da, dokunulmazlık konusuna verilen önem ve gösterilen duyarlık bu kuralla pekiştirilmiştir.

Dilekçelerde ileri sürülen bu konudaki sav hakkında sağlıklı bir sonuca ulaşılabilmesi için, Türkiye Büyük Millet Meclisi Doğru Yol Partisi, Anavatan Partisi ve Refah Partisi Grup Başkanlıklarından karar öncesi günlerde yapılan grup toplantıları ile ilgili tutanaklar TBMM'den getirilerek incelenmiştir.

Refah Partisi'nin 11.3.1994 günlü cevap yazısında; partinin grup toplantılarında tutanak tutulmadığı 17.2.1994 ve 24.2.1994 ve 1.3.1994 tarihlerinde olmak üzere üç grup toplantısı yapıldığı, bu toplantılarda ise Meclis çalışmaları ile yerel seçim çalışmalarının görüşüldüğü, dokunulmazlık dosyaları üzerinde bir görüşme olmadığı gibi grup kararı da alınmadığı bildirilmiştir.

Anavatan Partisi'nin 9.3.1994 günlü yazısı ekindeki 15.2.1994'den sonraki grup toplantı tutanakları incelenmiş, dokunulmazlık dosyalarına ilişkin konuşma, görüşme yapılmadığı ve karar alınmadığı görülmüştür.

Doğru Yol Partisi'nin 9.3.1994 günlü yazısında ise grup toplantılarında tutanak tutulmadığı, Genel Başkanın basına açık olarak yaptığı konuşmaların teyp bandına alındığı belirtilmiş, 22.2.1994 ile 2.3.1994 günlü konuşma metinleri yazı ekinde Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmiştir.

Başbakanın 22.2.1994 tarihinde basın mensuplarının da bulunduğu DYP grubunda yaptığı konuşmada, Bosna-Hersek, Kıbrıs, mahallî idare seçimleri, terör, ekonomik sorunların

Esas Sayısı:1994/14
Karar Sayısı:1994/33

yanısına DEP milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin kişisel düşüncelerini de açıkladığı görülmektedir. DYP grubunun 2.3.1994 günlü toplantısında da Başbakan, Bosna sorunu, esnafa yapılan yardımlar, terör ve PKK'nın eylemlerine değinmiştir.

Görülüyor ki, Başbakan, DYP grubunda basına açık olarak yaptığı konuşmalarda diğer konuların yanısıra, dokunulmazlıkların kaldırılması konusunda kişisel düşüncelerini ortaya koymuş, ancak bu konuda grupta görüşme yapılmadığı gibi bir karar da alınmamıştır. Başbakanın konuşması tek taraflı bir düşünce açıklaması niteliğinde olup yapılan bir görüşmenin parçası da değildir. Ortada bir grup kararı da bulunmadığına göre, bu konuşmanın bağlayıcı nitelikte olduğu düşünülemez. Sonuç olarak Başbakanın konuşmalarının, işlemin esasına olumsuz etki yaparak onun iptalini gerektirecek parti grubu görüşmesi ve kararı olarak nitelenmesine olanak bulunmadığından, bu sav yerinde görülmemiştir.

Öte yandan, iptal isteminde bulunanların dayandığı uluslararası sözleşmeler savunmalarını doğrulamamakta, bu metinlerin koruduğu devlet yapısı ve öğeleriyle yasakladığı eylemler gözetildiğinde itiraz geçersiz kalmaktadır.

VI- SONUÇ :

Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin, 2.3.1994 günlü, 21865 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan, 2.3.1994 günlü, 291 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı'nın Anayasa'ya ve TBMM İçtüzüğü'ne aykırı olduğu savıyla iptaline yönelik başvurunun REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE;

21.3.1994 gününde karar verildi.

Başkan
Yekta Güngör ÖZDEN

Başkanvekili
Güven DİNÇER

Üye
İhsan PEKEL

Üye
Selçuk TÜZÜN

Üye
Ahmet N. SEZER

Üye
Haşim KILIÇ

Üye
Yalçın ACARGÜN

Üye
Mustafa BUMİN

Üye
Sacit ADALI

Üye
Ali HÜNER

Üye
Lütfi F. TUNCEL